

Taalwinst via stage

Leerlingen die nog veel taal moeten bijleren kunnen voordeel hebben van een juiste stageplek. Het is uitermate belangrijk om veel zorg en aandacht te besteden aan de keuze van geschikte stageplekken en te zorgen voor een goede voorbereiding op de stage. Ook de stagebegeleiders op de stageplek vervullen een cruciale rol in het taalverwervingsproces.

Stages in een beroepsopleiding kennen verschillende doelen. Leerlingen kunnen onder andere kennis maken met het beroepsveld en ze kunnen hun schoolse kennis vergelijken met wat in de praktijk de werkelijkheid is. Ze kunnen van de gelegenheid gebruik maken om vast te stellen of het vak en de beroepswereld die ze verkiezen wel echt bij hen past. Stage kan ook extra motivatie opleveren en een welkome afwisseling zijn in het schooljaar. Maar stages kunnen ook op verschillende manieren bijdragen aan de taalontwik-

keling van taalzwakke leerlingen. Waarom dat zo is, hoe dat werkt en waarop scholen dan moeten letten, staat hieronder beschreven.

En dan is er Calvados!

Om te demonstreren welke taal- en leerprincipes aan de orde zijn, volgt hier eerst een praktijkvoorbeeld. Mijn vrouw en ik zitten aan een tafeltje in een Normandisch café te luisteren naar een boer die ons uitlegt hoe hij in zijn

schuur Calvados bereidt. Onze kennis van het Frans is echt niet toereikend om alles goed te kunnen volgen. Daarom neemt hij ons mee naar zijn schuur en laat de grote installaties zien en geeft opnieuw uitleg; hij wijst aan en laat van alles zien en loopt met ons letterlijk het gehele productieproces door. Dat helpt enorm; wij begrijpen veel meer dan eerder aan dat tafeltje toen we alleen maar zijn taal hadden.

Wat nog meer helpt is dat mijn vrouw en ik met elkaar praten over wat we zien en wij checken of we het goed begrepen hebben. Als we daaraan twijfelen, stellen we extra vragen aan de boer en dan krijgen we de dingen die we niet begrepen hebben nog eens uitgelegd.

Het zijn de toegevoegde elementen - de concrete situaties laten zien, samen erover praten, extra navraag doen en het nog eens uitgelegd krijgen - die ervoor zorgen dat we het proces van Calvados maken beter begrijpen en dat we van de man, in die context, veel meer verstaan dan aan het cafétafeltje. Zelfs nu ik dit opschrijf kan ik de videoband in mijn hoofd weer afdraaien. Daar komt nog bij dat die boer waarschijnlijk veel eenvoudiger en begrijpelijker Frans gebruikt om ons het productieproces uit te leggen dan dat er in een tekst in een brochure over hetzelfde onderwerp te lezen zou zijn. Hij houdt rekening met ons en zal gebruik maken van veel herhalingen, meer frequente woorden, ondersteunende gebaren en dergelijke. Vast staat dat als ik al een tekst erover zou lezen in het Frans, ik van die tekst ná de demonstratie met alle uitleg, veel meer zal begrijpen, dan wanneer ik vooraf die tekst zou lezen.

Wat valt van deze situatiebeschrijving te leren wanneer we op zoek zijn naar voorwaarden waaraan stageplekken moeten voldoen om effectief bij te dragen aan het vergoten van de taalvaardigheid van leerlingen die nog veel taal moeten (bij)leren?

Vijf principes

Het schoolsucces van minder taalvaardige leerlingen neemt toe naarmate die leerlingen taalvaardiger worden. Het hierboven beschreven leerproces is te vertalen naar een vijftal didactische principes die de waarde van een goede stage bepalen; een stage die bijdraagt aan het taalvaardiger worden van taalzwakke leerlingen.

Het uitgangspunt is dat leerlingen op school in beroepsgerichte lessen vakkennis en vaktheorie aangeboden krijgen. Uitgangspunt is tevens dat de beroepsgerichte lessen in de bovenbouw vmbo niet alleen een rol spelen bij het opbouwen van vakkennis maar ook bij het ontwikkelen van beroepsgerichte communicatieve vaardigheden en vaktaal. Het beste is wanneer leerlingen op de stageplek beroepshandelingen en beroepssituaties te zien krijgen die later op school en in de vakles aan de orde komen.

1. Het plaatje vóór het praatje

Wanneer op de werkplek zaken worden getoond of gedemonstreerd en tegelijkertijd wordt daarbij uitleg gegeven, dan slaat een leerling in elk geval de handelingen en situaties, samen met de bijbehorende kernwoorden in zijn geheugen op. Wanneer later een tekst over hetzelfde onderwerp aangeboden wordt, dan kan de leerling van die voorkennis gebruik maken.

2. Een videoband in het hoofd

Niet alleen bij het lezen over de beroepshandeling of over de beroepssituatie, maar ook bij het - later - erover schrijven en spreken helpt het wanneer de leerling er goede en praktische beelden bij heeft. Zeker wanneer een beroepshandeling bestaat uit een reeks deelhandelingen, dan helpt het wanneer de leerling die in volgorde kan benoemen of beschrijven. Al die vele, mentale, video-opnames in het hoofd kunnen in de klas - later - een rol gaan spelen.

3. Zorg voor frequentie (herhaling) en variatie

Voor de opbouw van vakkennis en voor de ontwikkeling van vaktaal is het heel handig dat bepaalde activiteiten of beroepshandelingen heel vaak

voorkomen op de stageplek. Nog waardevoller is het wanneer verschillende mensen ze uitvoeren en mondeling toelichten. Hoe vaker de leerling verschillende activiteiten en beroepshandelingen ziet en er met verschillende mensen over praat, hoe beter de gebeurtenissen en de tekst beklijven.

4. Zet steeds de handeling centraal

Veel vakkennis wordt beschreven in de theorie en in de lesboeken alsof het denkconcepten zijn. Dat is in zeker opzicht juist, maar in bijna alle gevallen zijn ze met een handeling verbonden en hebben ze een praktisch voorstelbare verschijningsvorm. Daarom is het handig om van alle vakconcepten de handelingscomponenten te benoemen. Voor een vakdocent is dat meestal heel makkelijk. Het is gemakkelijker voor leerlingen om over vakconcepten te spreken en te schrijven in termen van handelingen en voorstelbare gedragingen. Op die manier is het dus ook gemakkelijker om er taalgebruik en taalontwikkeling aan te koppelen, dan wanneer de concepten nog te veel abstract blijven.

5. Ga van lagere naar hogere taalvaardigheden

Wanneer er veel handelingen en praktijksituaties aan de orde zijn, zal het taalgebruik dat ermee samenhangt vooral beschrijvend, benoemend en opsommend zijn. Wanneer de leerling daar redelijk vaardig in is, dan komt de fase van de cognitief complexere taal; verklaren waarom iets is, waarom het niet anders moet, waarin dit ene lijkt op dat andere, etc. Het zal duidelijk zijn dat leerlingen de kernbegrippen en de sleutelwoorden voor bepaalde beroepshandelingen en situaties al vaak gebruikt moeten hebben, voordat ze toe zijn aan een beschouwend gesprek of verklaringen of reflecties. Het ene lukt pas als het andere redelijk beheerst wordt. Principe vijf wordt daarom pas toegepast wanneer de vier eerder genoemde principes toegepast zijn.

Ontwikkeling van communicatieve vaardigheden

De stageplek, de werkomgeving, biedt meestal een betere gelegenheid voor de ontwikkeling van beroepsgerichte communicatieve vaardigheden dan de leslokalen op school. Om te beginnen zijn aan de situaties op de stageplek altijd echte communicatieve doelen verbonden: iemand informeren, overtuigen, op de hoogte brengen of ergens bij betrekken. Verder maken die communicatieve situaties leerlingen nieuwsgierig naar "hoe het eigenlijk moet". Ze proberen te imiteren. Ze zijn meer gespitst op hoe de anderen op de werkplek dat zeggen; van dat voordoen en nadoen profiteren ze.

Sommige communicatieve gewoonten worden pas echt pijnlijk duidelijk in een realistische omgeving. Opdrachten worden soms als verzoek geformuleerd, bij voorbeeld: "Als je zo klaar bent, dan kun je de fruitthapjes klaar zetten." Het lijkt een verzoek, maar het is wel degelijk een opdracht.

Veel leerlingen zijn niet gewend te communiceren met mensen met een verschillende status en met verschillende verwachtingen van de gesprekspartners. De variatie daaraan op school (je hebt medeleerlingen en docenten) en thuis is gering.

Op de stageplek komen de leerlingen in contact met verschillende gesprekspartners. Ze voelen zich daarbij vaak onwennig en onbekwaam. Het is zaak bij de keuze voor stageplekken te kiezen voor een werkomgeving waarbij de leerling de gelegenheid heeft om verschillende communicatieve vaardigheden (registerwisselingen, beleefdheid, snelheid, vloeiendheid, etc.) te ontwikkelen.

Simon Verhallen is directeur van ITTA in Amsterdam, tel (020) 525 38 44.

Bij het februarinummer ontvangen de lezers van *Van twaalf tot achttien* de brochure '20 tips voor de begeleiding van stagiaires op de werkvloer die ook nog veel taal moeten (bij)leren'. De brochure is nog te bestellen bij ITTA (020) 525 38 44.